

Лілія Коробко

“ЩЕМИТЬ БАТЬКІВЩИНА МІЖ РЕБЕР...”: ПОЕЗІЯ ПАВЛА ВОЛЬВАЧА

Павло Вольвач — лауреат премій імені Василя Симоненка за збірку поезій “Маргінес” (Запоріжжя: Хортиця, 1996), ім. В.Сосюри — за збірку “Кров зухвала” (К.: Укр. письменник, 1998), а ще поет — від Бога.

Кожен поет справжнього таланту прагне осмислити сучасність, пояснити за допомогою образів реальну та ідеальну дійсність. Поетичне слово формує поетичний простір — одиницю виміру культури і часу, філософську величину, що окреслює естетичні форми та їх значення й накладає на сучасну українську культуру свій чіткий відбиток.

Павло Вольвач — наш сучасник. “Після Миколи Вінграновського і Ліни Костенко мені у моєму віці, здавалося б, кого ще відкривати?” — писав Олександр Сизоненко про відкриття ще одного справжнього поета. Як Микола Вінграновський, що в квітні 1961 р. у “Літературній газеті” “вистрілив” як дебютант й одразу засвітився на обрії культури, так і Павло Вольвач, спалахнувши, стає новітньою зіркою поетичних небес.

Найновіша збірка поезій “Південний схід” (К.: Дніпро, 2000) складається з трьох розділів — окремих завершених циклів, навіть збірок — “Кров зухвала”, “Маргінес”, “Бруки і стерні”. Символіка їх назв — ключ до розуміння Вольвачевого поетичного Слова.

Заглибитись у світ поезії Павла Вольвача — означає прожити його поетичні рядки душею читача, відчуваючи авторську оцінку екзистенціальної життєвої парадигми. Кожне слово поета — вагома складова онтології життя, аналіз колишнього й теперішнього “кисню незабутніх повстань”. Бунтарський дух його поезії — у повстанському марші істини, де поет “з-за рогу підходив до слова, / де не ждали синів сторожів...”. А слово поета, талановитого поета, — це і спроба, і спроможність дійти до осягнення Істини світу, до тлумачення свого “я” крізь мільйони інших “я”, бо тільки поет, поет-трибун, може й повинен виступати від імені народу.

Перша поетична збірка митця побачила світ у Запоріжжі 1996 р. під епатажною назвою “Маргінес”. Друга поетична збірка — “Кров зухвала”.

Сам поет засвідчив якість у розмові: “Вчителів у мене не було, я не ходив у школу для поетів”. Проте, все ж таки, вчителями Вольвача були і Євген Маланюк, і Федеріко Гарсія Лорка, і Богдан-Ігор Антонич, і Василь Симоненко, і Василь Стус, і, звичайно, Тарас Шевченко. Вольвач вважає, що путь у кожного патріота одна — “нещадима і праведна”.

Під склепінням крилатої ночі

І накреслює путь, щоб не збочив, —

Кетяг болю тужавіє в лють

Нещадиму і праведну путь.

Найважливішим же вчителем митця було саме життя. Павло Вольвач після школи і малював, і працював на заводі, і служив в армії, і торгував у магазині, і вчився на факультеті української філології в місцевому університеті. Нині працює кореспондентом радіо “Свобода” в Києві.

Поезія Павла Вольвача — явище сучасної культури, відверте й оригінальне. Можна дивуватись і не дивуватися, таке буває за всіх часів — тоді, коли із кількості постає якість. Від цього “виграє” передусім національна культура. А це потужний поштовх еволюції національного менталітету як одного з компонентів самопорятунку нації. Павло Вольвач сам визначає і водночас не може чітко

окреслити той стиль, в якому пише: “Називайте це постімпресіонізм, неореалізм, що завгодно”. Але обриси поетичної постаті поета вимальовуються ставленням митця до запитів часу, до менталітету нації. “Все на світі – Україна”, – сказав Павло Вольвач. І, дійсно, така в нього і є Україна – і пролетарсько-селянська, і “махновська”, і люмпенська, і маргінальна.

У Вольвача, як і у Вінграновського, поезія базується на широкому асоціативному ряді. Він так стискає строфу, що лишається там тільки серце і душа. “А, може, це і називають щастям?” (“Кров зухвала”). Кількість витиснутого болю прямо пропорційна громадській позиції поета:

...Все вкрадено – до коренів волось.
Та птах безсмертя розправляє пір’я.
Все забрано. Півмертво.

Але ж – ось:
Лежить – мовчить, дароване за щось
Дахами всіяне, невзискане безмір’я.

(“Бруки і стерні”)

До поетичної мови Вольвача подеколи невимушено вплітаються елементи просторіччя: “Романських назв туга сливова м’якоть / сповзає вбік, ропою вмита хвиль. / А я назад вертаюся *балакать* з словами житніми, покладеними в хміль...” (“Кров зухвала”); “А потім десь в теплі *розморе*, / Під булькання старечих слів / В наваристий узвар розмови / Про *жисть*, Махна і куркулів”. Просторіччя органічно вписується у високохудожній текст і живе там не відособлено, а в органічному єднанні із загальним духом поезії Вольвача, суттєвому доповненні, постає своєрідним тропом у вияві поетичного бачення.

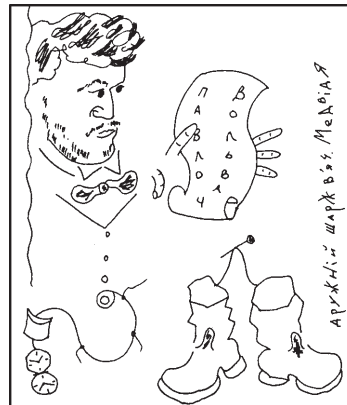
Всі виражальні засоби вважаються добрими, якщо ведуть до “вищої інтерпретації”, до розкриття “ідейного змісту”¹, тобто тих прикмет, які дозволяють віднести твір до певної стильової системи й, отже, визначити його місце в історичному процесі. Адже стиль – це “характеристична система мистецьких ідеалів, мистецьких смаків та характеристичних рис мистецької творчості”².

Актуальність громадської поезії Павла Вольвача очевидна. Це – ще один зріз суперечливих соціальних процесів сьогодення.

Ідея гармонізації відносин людини й світу, особистості й суспільства в цілому є філософсько-світоглядною платформою естетичних смаків автора. Водночас наголосимо: ця парадигма ніколи не розкривається поетом в однотонній площині (наприклад, оптимістичній чи, навпаки, песимістичній).

Сюрреалістичні колажі митця – це намагання внутрішньо захистити себе від травми, зумовленої усвідомленням втрати власної духовної цілісності, свободи перед витворами самої людини. Це своєрідна підготовка до того, “що може трапитися в найгіршому випадку”³ – і спроба “зжитися” з цим.

Поезія Вольвача як акт постмодерністської творчості к. ХХ–ХХІ ст. становить еkleктичне поєднання образів та алегорій, рим та віршованої прози. Можна говорити про екзистенціалізм його поезії: адже для нього важливий не лише внутрішній світ сучасної людини, а й взаємодія її з навколишнім світом, трактована автором як прагнення повнокровного всебічного самовияву. Екзистанс для нього – своєрідний погляд на культуру й життя, що надає можливості розвивати велику кількість

Дружній шарж В.Медведя

¹ Чижевський Д. Історія української літератури. – К., 2003. – С. 35.

² Домонтович В. Болотяна Лукроза // Рідне слово. – 1946. – №9–10. – С.47.

³ Carrier W. The Man in the light of Art. – L.Ang., 1983. – P. 47.

змістовних інтерпретацій: адже сутність, сила твору не в тому, що розуміє під ним автор, а в тому, як він діє на читача, тобто у невичерпності його змісту.

У Вольвача кожне слово-образ співвідноситься з іншими, внутрішня форма його полісемантична, вона може нарощувати нові й нові відтінки значення. Його слова-домінанти: *Батьківщина, Дніпро, очі, дощ, долоні, доля*. Його метафори — легкі й невимушені, поет їх нам не нав'язує — він їх видає.

Все — моє. Світ м'який і кирпатий. Підлітай, якщо хочеш, і падай —
І по хвилях вечірнього ладану Подушками повітря обкладене.

(“Бруки і стерні”)

О.Потебня вважав, що метафора допомагає навіювати читачеві те, що “розповісти неможливо”. Як відомо, метафори в поезії виконують важливу естетичну функцію, їм властива посилена експресивність, виразна суб'єктивність у сприйманні світу й водночас прозорість:

...Який то день, який то рік, За що їй слава? Океан
Що очі — зимні і наївні? Ніщоти й безуму. І тільки.
Вони за мить помруть навік, Вона — туман, вона — обман,
Та шепчуть: “Слава Україні...” Вона — то просто дим з гвинтівки.

(“Бруки і стерні”)

Може, особливість Вольвача як поета саме в тому, що він нехтує певними поетичними канонами? Можливо, в тому, що в його поезіях все легко і просто, без пафосу й особливої втаємниченості, поетичного кокетування?..

Головним естетичним чинником, що впливає на характер суб'єктивного поетичного “я”, є “подих рідного краю” — не просто локальність, а рідне тло, мала батьківщина як символ, як архетип, до якого митець то наближається, то віддаляється, але ніколи з ним не пориває:

...Хай мерехтить тонка моя печаль Вдивляюсь в очі стомлених кобів,
Над селищем, що куриться димами. Грудьми налігши на поруччя мосту.
Дими синіють. Колії блищать. Пускаю кільце, мружачись собі
Холоне сніг до бісової мами. В білястий, наче крізь гардину, простір...

(“Кров зухвала”)

Широкий обсяг асоціативного простору, вільного мислення, де коріння спільне — народний етос, — як первокорінь єдиної естетичної концепції митця. Емоційна насиченість кожного рядка говорить про його справжність і духовну наповненість: “...Той полин біля рейки — вже Київ. / Київ — рейок знервована ртуть. Ну так що ти там мріяв? Такий він? / К бісу мрії. / Тут просто живуть” (“Кров зухвала”).

В ідіолекті поета відбувається семантико-стилістична взаємодія буттєвих сфер “людина” і “довкілля”. Референтні площини живого й неживого зближуються, межа між ними затирається:

Цвинтар. Помийниця. Табір. Пити сухими очима,
І як спасіння тобі — Тіпатись потягу в такт.
Вийти в прокурений тамбур, Так! Це твоя Батьківщина,
Схили від снігу рябі. Де не по-твоєму так.

(“Бруки і стерні”)

Сприйняття змістовності світу людини спирається не лише на бачення мікробразу, а й на філософське апперцептивне тло з людиною в центрі світу. В процесі руйнування усталених уявлень про “верх” і “низ” буття, добро та зло, живе й неживе реалізується прагнення unikнути розколу в психіці, зумовленого смислопозиційною картиною світу — здійснюється намагання “гуманізувати” її. Тому модель громадянської лірики Вольвача — виважена на терезах людської совісті, своєї причетності до народного й справжнього: “Коли вогні заграють молоді./Я ще нічого не сказав нікому, /Та треті півні крикнуть — і тоді” (“Бруки і стерні”).

У поета не зустрінеш жодного пейзажного вірша, який є самодостатнім, абстрактним малюнком. Всі його пейзажі урбанізовані, осучаснені: “Зима у балку не влила принад / І груші не зустрілась пальма Півдня. / Димить металургійний комбінат / І прошкріба повітря голос півня” (“Бруки і стерні”).

Нема в нього й кордонів між суспільним та особистим, принаймні, дуже плавний та гнучкий перехід від “політичного” до “інтимного” як дзеркала душі. Недарма його авторським афоризмом (ще раз повторюю) є оте вистраждане: “І все на світі — Україна”.

...Та не на хінді чи на ідиш	...Крута земля димів і збочень
Дніпро шепоче. І тайком —	Вгруза в вечірню куряву,
Мости допоки переїдеш —	І галицькі пильнують очі,
Стаєш неначе б козаком.	Чи правильно я тут живу.

(“Кров зухвала”)

Українська культура щойно почала виходити з вікового летаргічного сну, і її голос відлунує в голосі поета Павла Вольвача:

Долі судилося бути саме такою.	Я люблю цю руку.
Саме звідси дивлюсь я	І люблю горби за рікою.
на мною придуманий світ.	І маслини в посадках, де фінкою б'ють у живіт.

(“Кров зухвала”)

Вербально маскуючи смислову наповненість образу, автор дає можливість уявити якомога ширший потенціал почуттів, багатство їхніх відтінків. Мовна форма образу “мислиться як гріхопадіння значення в почуттєву неокресленість”⁴ для того, щоб вилитись у барви, які “самі по собі мають щось подібне до змісту, емоції художника змішуються й мутнішають”⁵.

Найменші деталі у Вольвача мають найбільше значення:

...І млосьть, і дощ... Кафе, де ні душі.	...Ми сидимо. А дощик собі йде.
Хіба вона — за столиком навпроти.	Вона усе на світі розуміє.
Та кінець столу пурхають вірші,	А біль, а зойк — вона цього не вміє,
Як горобці з-під бампера “Тойоти”.	Та їй це і не треба, як на те.

(“Бруки і стерні”)

Інколи ця деталь навіть зухвала і кострубата, може здаватися чужорідною, умисною. Але, на диво, саме вона підкреслює самотній стиль поета:

...У дні голубі, квітневі оці	Базар. Цигани. Банабаки.
Впаду й загублюся, як у сіні голка.	Поклали тіні старі акації.
Вулиця звужується, а в кінці —	“От первой платформы на Щербаки”...—
Квітчаста хустка посьолка.	Лунає від автостанції.

(“Бруки і стерні”)

Павло Вольвач нерідко вдається до русизмів, вони у нього іноді нагромаджуються як місткий художній засіб: “По обрій це місто, де жив і не жив, / Де взяв і знічев'я зробився поетом. / І ти тут була мені, що не кажи, / Хоч ти мені кажеш: “Не надо об этом...” (“Бруки і стерні”). Саме в таких деталях пізнається авторська самодостатність. І нехай критики “пробачать” Вольвачу невимушеність поєднання поезії з просторіччям — у цьому ж бо його непересічна буттєва й поетична особистість.

Вольвач часто вводить у поезію прозові штрихи, які дозволяють читачеві відчути свою присутність у поетовому “тут і зараз”: “Звичайна собі дорога в жовтому літі. / Так. Зелена дорога. Синій Дніпро. / Білі хустки на полі. Засмагли лікті. / П'ята, що вгрузає в землю. Дзенька відро” (“Бруки і стерні”).

На мою думку, Вольвач у цьому аспекті — новатор. Він націлений на гостроту сприймання всього живого й неживого, він поєднує непоєднуване, в нього відсутня “боязнь” світу — світ він сприймає розчахнутим серцем... “Я живий. Живі часи

⁴ Дефріда Ж. О грамматологии. — М., 2000. — С. 127.

⁵ Сафр Ж.П. Что такое литература? // Слово. — М., 1983. — С. 9.

оці / І сосок, що я цілую лярві. / А на гладіаторській руці / Лінії щезають капілярні” (“Кров зухвала”). Проте, дещо й відштовхують деякі неестетичні вправи поета: “Відвага й мука, і кров чиясь — / Все їм виходить в анальний отвір”. Критики зауважують: без згаданих “общепонятностей” Вольвача як поета не буде, а буде чиста, прилизана, правильна до нудоти, анемічна істота.

Поезії Вольвача властиве своєрідне бачення “гострого кута”, це — авторська “перчинка”: “Там буде все. У ніг гарячі стебла / Пектимуть плечі в ніч оцю в’язку”. Або це: “І, негадано, ти намалюєшся, / Під одежею гола й гаряча”.

Спокійна і монотонна розповідь не для нього. Він — художник. То розводить фарби, то згущує їх так, щоб кінець кінцем фарба стала ще гущішою:

...Іду. А в базарі вирує село,	Захлопає щастя солодкими спазмами.
І вулиця пахне олією...	Бо мрія, бо ти. Бо “шанхай” і димок.
Крок —	І все уже є — хоч нічого й не сказано...

(“Бруки і стерні”)

Такий самий характер мають “неестетичні” художні прийоми: “Мов мрійники з усіх пісних країв / В бузковість вечора пустили слину”. Або: “Твої губи мені, як наркотик, / Розтечуться, густі, по крові”.

Але у віршах, присвячених Батьківщині, яка “пекла... між ребер”, він собі подібного “святотатства” ніколи не дозволяє:

Полин, буркун і кураїна,	І добре всім — мені і стеблам.
Та ще акація крива...	Ані сум’яття, ні страху.
І все на світі — Україна,	Замлilий степ. І коник теплий
І птах, і грудка, і слова.	Сюрчить на теплому шляху.

(“Кров зухвала”)

Саме такі його вірші мусять уже зараз увійти до шкільних хрестоматій, роблячи громадян із безбатченків-манкуртів.

Усунення елемента “високого” з трагедії земного існування руйнує її аксіологічну природу. Малюючи від суб’єкта буття до об’єкта побуту, людська істота в художній інтерпретації П.Вольвача долає суперечність між антропоцентричним баченням дійсності та істинним місцем у світі — людина ХХ—ХХІ ст. стає “більшою за себе”. У площині художньої мови відбувається перебудова світової ієрархії на власну, “психологічну”, користь...

Відбувається зближення концептів “духовність”, “свідомість”, “побут”, “буденність”. Внутрішній світ людини втрачає ореол естетизації почуттів. Поетові притаманна холодна і талановита нечутливість до того, що він з’єднує, що він змішує. І він це робить природньо, не притримуючись будь-яких законів, не сповідуючи будь-які релігійні догми. Як пишеться... І в цьому причина читацького інтересу. Безпосередність і невимушеність, вільний східний розмах степів — цим Вольвач пробуджує цікавість і “егоїстичне” спостереження читача за подальшими поетичними пошуками.

Павло Вольвач — нове й цікаве явище в сучасній літературі. Поет сам дихав повітрям ХХІ століття, і ми потрапляємо під його буденний струмінь повітря: “...Ще молоді печалі в мене, / Надій і часу — досхочу. / І травень, мокрий і зелений, / Обтрушується від дощу” (“Маргінес”).

...Чекаємо наступних збірок Павла Вольвача — якщо він не зверне на прозовий шлях — щойно побачила світ прозова публікація “Кляса” в ж. “Кур’єр Кривбасу” (травень—липень 2003 р.).